

Дејан Средојевић,
*Фонетско-фонолошки опис акцената у стандардном
 српском језику – од специфичног ка општем.*
 Нови Сад: Филозофски факултет, 2017.

Бављење научним описом акустичких карактеристика српских акцената започето је још кимографским мерењима почетком 20. века. Експерименталном анализом интензивније су се бавили од 70-их година 20. века до данас: Павле Ивић, Илсе Лехисте и Јелица Јокановић-Михајлов.

Међу истраживачима српског књижевног језика (посебно области акустичке фонетике и прозодије) новије генерације који су усвојили наведена традиционална гледишта, али и сагледали нове истраживачке изазове у савременом језику, налази се и професор Филозофског факултета у Новом Саду, Дејан Средојевић. Књига *Фонетско-фонолошки опис акцената у стандардном српском језику – од специфичног ка општем*, која представља резултат дугогодишњих истраживања обављених на корпусу војвођанског поддијалекта, одликује се првенствено темељно спроведеном анализом, заснованој у великој мери на експерименталним и статистичким подацима, својственим природним наукама са којима се фонетика у ужем смислу и повезује. Рукопис садржи десет поглавља, попис литературе и прилоге: *Увод* (13–16), *Прозодијски систем савременог српског језика* (77–22), *Методе и технике истраживања* (23–42), *Фреквенција основног тона* (43–132), *Трајање* (133–154), *Интензитет* (155–176), *Фокус* (177–192), *Питање једносложности силазних акцената и двосложности узлазних акцената* (193–198), *Фонолошке интерпретације* (199–216), *Закључна разматрања* (217–223), *Прилози* (226–246), након чега следи опсежан списак коришћене литературе.

У првом поглављу (*Увод*) сажето су представљени предмет и циљеви истраживања – испитивање прозодијских феномена: фреквенције основног тона, интензитета и трајања у говору образоване популације из Новог Сада, која остварује употребну норму екавске варијанте стандардног српског језика. Како би се прецизније утврдило које се прозодијске карактеристике могу сматрати фонолошки релевантним за успостављање дистинкција наглашеност–ненаглашеност, дужина–краткоћа, силазност–узлазност, аутор истиче да ће своје резултате поредити са другим релевантним испитивањима прозодијских система новоштокавских говора.

Друго поглавље (*Прозодијски систем савременог српског језика*) представља кратак опис акценатског система српског језика, од основних назна-

ка о историјском развоју и нормирању српског прозодијског система, који је заснован на основици источнохерцеговачког и шумадијско-војвођанског дијалекта, до типологије акценатских система. Поред класификације акценатских система на оне са ударним нагласком и језика са тонским акценатским системом, аутор акценуацију српског језика сврстава у посебну категорију језика чија је основна одлика ограничени тонски систем.

У трећем поглављу (*Методe и технике истраживања*) изложене су методе и основне истраживачке технике, подаци о говорницима и анализираним корпусу, као и акустичке варијабле: фреквенција основног тона, интензитет и трајање. Аутор наводи и податке о релевантним истраживањима са којим су вршена поређења: Лехисте–Ивић (2002), Јокановић–Михајлов (1983,2007),Средојевић (2011, 2015, 2016), Лончар Раичевић (2016), Батас (2014), Плетикос (2003, 2008).

Опширно и помно разрађено четврто поглавље (*Фреквенција основног тона*) садржи детаљне табеларне приказе фреквенције основног тона у речима са краткосилазним, краткоузлазним, дугосилазним и дугоузлазним акцентима у иницијалној, медијалној и финалној реченичној позицији, прецизну анализу и поређење са подацима из релевантне литературе.

У овом поглављу аутор долази до закључака да је висина основног тона условљена позицијом речи у реченици. Положај речи такође утиче и на величину распона тонског кретања, при чему су вредности највеће у финалној позицији, док између иницијалне и медијалне речи не постоји статистички значајна разлика. Резултати до којих Средојевић долази, потврђују да шири фонетски контекст и сугласничко окружење утиче на величину узлазних и силазних интервала F0 на акцентованом вокалу. Имајући намеру да што прецизније утврди који су од посматраних тонских параметара фонолошки релевантни за успостављање квалитетских дистинкција, аутор спроводи и анализу ових параметара у речима које се разликују по степену истакнутости, као и по положају у фрази, а затим све вредности до којих долази пореди са резултатима претходних истраживања.

Анализа спроведена у петом поглављу (*Трајање*) показује да трајање вокала под акцентом, као и трајање вокала под неакцентованом дужином или краткоћом, у великој мери зависе од инхерентног трајања самог вокала, консонантског окружења, врсте акцента, броја слогова у речи и положаја речи у реченици.

Анализирајући квантитетске дистинкције између дугих и кратких наглашених вокала, аутор указује на извесне недоследности у ранијим квалификацијама, у погледу односа трајања дугих и кратких наглашених вокала. Као најприхватљивије решење за сагледавање поменутих односа, он предлаже креирање корпуса минималних парова који се разликују једино на основу параметра трајања. Аутор у овом поглављу разматра и трајање послеакценатских фонолошки дугих вокала, запажајући да се неакцентовани квантитет најбоље чува у затвореном слогу иза краткоузлазног акцента.

У шестом поглављу (*Интензитет*) обрађени су подаци о интензитету вокала у трима посматраним позицијама. Сredoјевић долази до закључака да је разлика интензитета вокала на истом слогу у медијалној и иницијалној реченичној позицији знатно мања од разлике интензитета вокала на истом слогу у медијалној и финалној реченичној позицији, те да интензитет не игра системску улогу у разликовању акцената по квалитету. У овом поглављу разматра се и питање у којој мери различити интензитетски односи између наглашеног и наредног вокала корелирају с појмом акценатског квалитета.

Прозодијске карактеристике акцената у речима које су реализоване као фокус обавештајних или упитних исказа представљене су у седмом поглављу (*Фокус*). Полазећи од чињенице да интонација подразумева тонску компоненту говора, Сredoјевић интонационе структуре описује помоћу тонских нивоа у којима су остварене појединачне фонетске речи. Након прегледа прозодијских карактеристика фокализованих елемената на основу литературе, у раду су представљени резултати истраживања фокуса у обавештајним и упитним исказима.

Разматрајући питање двосложности узлазних акцената у српском језику у осмом поглављу (*О силазним акцентима као једносложним и узлазним као двосложним*), аутор се посебно осврће на Мазингове ставове које су касније прихватили Ивић и Лехисте.

Сredoјевић се у овом поглављу критички осврће на теоријски оквир на основу кога су силазни акценти једносложни, а узлазни двосложни. На основу свог емпиријског истраживања, аутор даје аргументацију на основу које закључује да у дугоузлазним акцентима не постоји висок тон у суседним морама растављеним слоговном границом, истичући да се висок тон у узлазним акцентима може јавити на две узастопне море, између првог и другог ненаглашеног вокала

Својим резултатима Сredoјевић потврђује „да се акценат остварује у оквиру двосложне секвенце коју чине наглашени и наредни вокал”, али сматра „да овакав концепт не може бити основа за фонолошки опис акцената у стандардном српском језику, будући да није применљив на све говоре на територији новоштокавских дијалеката, макар не на оне на територији војвођанског поддијалекта”.

У деветом поглављу (*Фонолошке интерпретације*) резултате својих истраживања аутор разматра из угла фонологије. На основу претходно изнесених података утврђује се које прозодијске карактеристике обезбеђују квантитативне и квалитативне дистинкције међу акцентима и објашњава се питање места акцента. Као најдоследнији корелат акценатског квалитета Сredoјевић истиче однос између наглашеног и почетка наредног вокала.

У *Закључним разматрањима* на врло систематичан начин резимирани су резултати емпиријских истраживања на основу свих релевантних параметара.

За разлику од претходних истраживања акцената у српском језику, Средојевић на основу врло опсежних и прецизних емпиријских истраживања долази до закључака који показују да ли се вредности посматраних параметара статистички значајно разликују између група речи неједнаких по броју слогова, квантитету или квалитету наглашеног вокала, односно по положају који заузимају у фрази.

Имајући у виду наведене чињенице може се закључити да рукопис *Фонетско-фонолошки опис акцената у стандардном српском језику – од специфичног ка општем* у великој мери допуњује спознаје о акустичкој природи српских акцената. Књигу првенствено одликује прецизно спроведена анализа и тумачење резултата прозодијских карактеристика, са добро формираним корпусом и великим бројем испитаника. Због мноштва информација, спектрограма, табеларних и статистичких приказа, за читање ове књиге је потребно познавање темељног фонетског инструментаријума. Сматрам да ће рукопис отворити нова питања и расправе и бити од користи свима којима су фонетика и прозодија уже или шире подручје интересовања.

Александра Р. Лончар Раичевић¹

Универзитет у Нишу
Филозофски факултет
Департман за српски језик

---

¹ aleksandra.loncar.raicevic@filfak.ni.ac.rs